

ERROMANIKOA

Aspaldiko urteetan ederti-zaleak erromanikoari begira jarri jakuz eta neu be poztu egiten naz, erti-tankera onen zalea nazalako.

Edertiak jauzika egiten dau bere aurrerabidea: 1º erromanikoa: puntu-erdiko arkua ta apaingarri gitxi dauzala. 2n. gotikoa: erpindun arkua eta apaingarri asko dauzala. 3n. berjaiotza: barriro puntu-erdiko arkua eta apaingarri gitxi. 4n: barrokoa: apaingarriz beterik. 5n. neoklasikua: barriro puntu-erdiko arkua eta apaingarriz gitxi. 6n. erromantikua: apaingarri askogaz. Jauzi bakoi-txean aldatzen da nortasunaren bizitasuna: erromanikoak ez dauko, bisigotikoak bai, berjaiotzakoak ez, barrokoak bai, neoklasikuak ez eta erromantikuak bai. Eta bardin jazoten da idazkeran be, olako oikuneak jakintza osoa artzen dabe.

IX-X-XI gizaldietan iraun dau gure artean erromanikoak. Goi maillan egozan iru estamentu-erakunderen indarra agertzen dau: Erregea, jauntxuak Gotzaiñakaz batera eta lekaideak. Erria urrin dago. Ori etxegintzan agertzen da geien, baiña irudigintza ta margolaritza be onak dira.

Erromaniku-tankerako edertia bizitasun gitxikoa da, eragin urrikoa, irudiak geldi eta legor agerten dira, orre-lan geroko bizitzara bigira ipinten dau ikuslea.

Noz: IX gizaldian asten da, X gizaldian dago edertasun osoan, Kluny'ko lekaideak etorri ziranean eta eurak ziran etxeginak. XI gizaldian lortzen dau betetasuna.

Erromanikuarenak dira lenengo eleiza aundiak, eta ez jente asko dagolako, Jainkoari gauza aundia egin bear jakolako baiño.

Non: Europa'rik geiena daukagu erromanikuz beterik beterik, baiña batez be donejakue bidean daukaguz gauzarik ederrenak, asi Orreaga'n eta Konpostela'ra arte.

Zelakoa: Ona emen orain erromanikuaren ezaugarri batzuk, baiña ez dagoz guztiak toki guztietan:

Eleiza'k geienez lantindarren kurutzea dira: Luzera aundia ta zabalera laburragoa. Errilekuak (nave) bat zein iru izan daitekez.

Aurrean absidea dauke, obo edo zirkulo erdia, sarritan alboetan abside txikiak.

Absidearen inguruan jirolea edo ibiltegia.

Erri-lekuaren alboetan leioak ormetan.

Batzutan alboko errilekuak goia ta beia daukez ormai obeto eusteko eta goian triforioa.

Erri-lekuen kurutzea egiten dan lekuan obo-erdiko sabaia (boveda de medio círculo), petxinen gaiñean eta

goratuta, bitarte ori zinborrioa da eta alboetan linternak daukaz.

Kanpai-leku bi izaten dira, betik asita. Izan leitekez torreak be eleizearen angeluetan edo zokoetan.

Sarreran eleizpea edo atrioa.

Alboan klaustroa: erdian be-barrua, inguruan ibilto-kiak aterpeetan ageakaz eta arkuakaz. Batzutan goia ta beea.

Inguruan lekaide-etxea: eleizea, jantokia, liburutegia, gelak...

Eleizearen gaiñean sabaia edo bobedea, obo-erdia loturakaz.

Sabaiari eusteko ageak, poligonozkoak naiz kurutze antzekoak.

Ageak: Oñarri lautua, agea bera landuta, trentzak-edo, eta kapitela, emen landarak naiz jeometri-apaingarriak naiz irudiak (erregea esaterako) edo pizti baragarriak, esaterako Armentia'ko elizearen atzean, edo zaldun burrukalariak, esaterako Fruniz'en.

Fruniz'ko ate erromanikuaren age bi: ezkerrean erregea, gotzain bi eta musikari bi, beste kapitela landarak apaingarri. Ba-dago beste bat zaldun burrukalariakaz.

Ormak lodiak izaten dira, etxeari eusteko.

Leioak txikiak eta barrua illuna. Goizean lekaideak eguzkia urteteen argia ikusten dabe eta abestu: Urten da argiaren eguzkia...

Ormeari eusteko estriboak ipinten dira, gero gotikoan arbotanteak izango dira. Arazo bat izaten da teillatuak kanpora egiten dauan indarrari eustea.

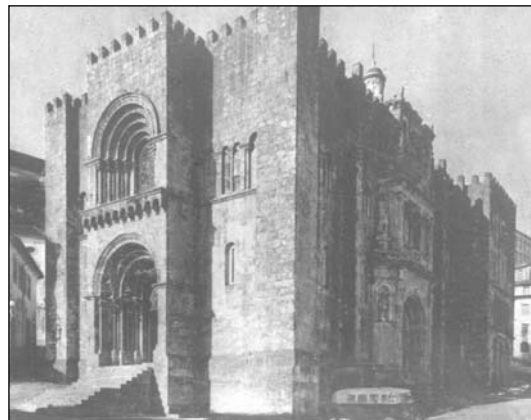

*Santillana del Mar'eko atean
pantokrator edo alguztiduna*

Nondik: Frantzia-erdian eta Italia'ko iparraldetik agertu zala dirudi, baiña toki askotan sortu eta gero alkartasuna lortu be bai,

Agerik-age arkuak ipinten dauz, beti obo-erdikoak, bardin leioen gaiñean, obo-erdia iñoz-iñoz goratu egiten dabe, iruburu-ko egin be bai.

Apaingarriak: Ateetan ipinten dira batzuk beste batzuk itusuren barrenetan, kapiteletan eta absidean. Atekoa izaten da apaindue-na: turuta-antzekoa (abocinado) eta arkiboltak dauzala zortzi-inguru, goian tinpanoa eta onen erdian giltzarria edo klabea Kris-to'ren irudiagaz. Ateak lau bat age eukiten dauz, ez bardiñak, apainduta. Leku guztietan errez agertzen dira pizti bildurgarriak eta landarak naiz jeometri-apain-garriak.

Portugal: Koimbrako gotzain-eleiza erromanikoa

Portugal'en be zabaldu da eta Santiago bidean ederlan arrigarriak dagoz, bide guztian.

Margoak be ugari dagoz erromanikuan, eta ederrak, baita leiar (bidriera) eta bitxiak be.

Olazar'tar MARTIN

Lekaide kluni'tarren eleizea

Angulemako gotzain-eleiza erromakua

BALE-DENPORAK

Bizkai'ko kairik zarrena Bermeo da, zalantza barik. 1082n. urtean agertzen da Donemiliane'n. "in portu de Vermelio" egoan Mikel deunaren eleizea eta au Donemiliane monastegiari emoten jako.

Hita'ko Artzipreste idazleak Bermeo'ko bokartak eta beseguak gogoratzen dauz.

Ur aundietako arrantzaleen artean ospetsuenak bale-zaleak izan ziran eta erriko ikurdian balea agertzen da: beste kai-erri askotan lez.

Bizkaia'n berton asi ziran bale mota bat eizatzen, baiña gero urriñago joanbearra izan eben, XIV gizakian joaten ziran ara, Kolon baiño askoz lenago.

Olazar'tar Martin

ALDIZKARI ONEK
BIZKAI'KO FORU-ALDUNDIAREN
DIRU-LANGUNTZA JASO DAU